

مقاله پژوهشی:

تبیین رویکرد اقتصادی بسیج در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (در چارچوب شاخص‌های انقلابی‌گری مبتنی بر منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی))

۲۰،۱۰۰۱،۱،۷۴۶۷۲۵۸۸،۱۴۰۰،۵،۱۷،۵،۷

سجاد شهسواری^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۱۴

چکیده

با ابلاغ سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، افق ۵۰ ساله جمهوری اسلامی ایران ترسیم شد. بنابراین، تمامی دستگاه‌های اجرایی و علمی کشور باید در جهت تحقق اهداف این سند تلاش کنند. در این راستا، یکی از نهادهای مهم، بسیج است که برای تحقق اهداف سندالگو در حوزه اقتصاد، دارای نقش قابل توجهی است. رهبر انقلاب اسلامی فرموده اند: در میدان اقتصادی هم تا آنجایی که می‌توانید، شما [بسیجیان] باید پیشقدم باشید (۱۳۷۲/۰۵/۰۸). در این مقاله با روش پژوهش اسنادی از طریق تحلیل تبیینی - توصیفی از بیانات مقام معظم رهبری، به بررسی رویکرد اقتصادی بسیج در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با توجه به شاخص‌های انقلابی‌گری پرداخته شده است. با توجه به اینکه تمدن‌سازی نوین اسلامی دارای دو بخش ابزاری و حقیقی است، اقتصاد در بخش ابزاری دارای اهمیت فراوانی است. در این مقاله ۱۸ تدبیر اقتصادی که مرتبط با نقش‌آفرینی بسیج می‌تواند باشد؛ استخراج شده است و بسیج برای نقش‌آفرینی در این حوزه باید دو کار انجام دهد: یکی مطالبه‌گری و دیگری اینکه دستگاه‌های مسئول را در جهت‌دهی و هدف‌گذاری یاری رساند و در بخش‌های تخصصی خود از طریق اقشار، مدل‌های اجرایی - عملیاتی مبتنی بر رویکرد اسلامی - بومی ارائه کند.

کلید واژه‌ها: اقتصاد، بسیج، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، شاخص‌های انقلابی‌گری

پس از گذران دوران سلطه طاغوت بر پهنای کشور ایران اسلامی، در بهمن ۱۳۵۷ با هدایت و رهبری داهیان و قدسی حضرت امام خمینی^(ره)، اتفاقی بزرگ در این کشور رقم خورد که به واسطه آن موجی جدید در کشور ایجاد کرد و دشمنان از ترس آن شروع به برنامه‌ریزی برای نابودی آن کردند. انقلاب اسلامی ایران آمد تا بساط سلطه چندین ساله طاغوت را از خاک این کشور برچینند. نظام برآمده از انقلاب اسلامی، ریشه در ولایت مطلقه فقیه داشت که متکی به یدالله و با هدایت و نظارت امام معصوم^(ع) حرکت خویش را سامان بخشید. ولی فقیه به نیابت از امام معصوم^(ع)، سکان‌دار این حرکت پرخروش و موج شد تا بتواند با طی کردن مراحل مختلف در زمان و مکان‌ها همراه با سختی‌ها، این انقلاب را به دست صاحب اصلی آن برساند. ولایت فقیه رکن اصلی نظام جمهوری اسلامی است و در زمان غیبت مطابق اصل پنجم قانون اساسی (اصل پنجم: در زمان غیبت حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه» در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است که طبق اصل یکصد و هفتم عهده دار آن می‌گردد)، ولایت امر و امامت امت را برعهده دارد. در این نظام، ولی فقیه در صدر امور برنامه‌ها قرار دارد. طبق اصل ۱۱۰ قانون اساسی که به وظایف و اختیارات رهبر پرداخته است، ۱۱ مورد ذکر شده است که از جمله آن: تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام و نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام است.

ایشان در مواقع و زمان‌های مختلف بر اساس اولویت‌های نظام جمهوری اسلامی، سیاست‌های کلی را در بخش‌های مختلف تعیین و جهت اجرا ابلاغ کرده‌اند. با توجه به مبانی و اصول دینی که در متن قانون اساسی نیز لحاظ شده است، در زمان غیبت حضرت حجت، ایشان نائب بر حق امام معصوم می‌باشند و فارغ از اینکه ابلاغ‌های ایشان جنبه قانونی پیدا می‌کند، برای هر فرد شیعه پیرو مکتب و دوستدار نظام، این ابلاغ‌ها جنبه تکلیف پیدا کرده و باید در جهت عملی کردن آن، اقداماتی در حد توان انجام دهد. بنابراین، بسیج به‌عنوان نهاد انقلابی و مردمی که زاینده تفکر ناب انقلاب اسلامی است، در قبال سخنان مقام

معظم رهبری مسئولیت دارد. مقام معظم رهبری ضمن اشاره دقیق به این موضوع، مسئولیت بسیج را در مرتبه‌های بسیار بالا متجسم می‌کند؛ یعنی بسیج نه تنها در قبال خود و خانواده و کشور، بلکه نسبت به جهان دارای مسئولیت است. ایشان در همین زمینه می‌فرمایند: «پایه‌ی این تفکر (تفکر بسیجی)، اعتقاد به مسئولیت انسان است؛ مسئولیت انسان. انسان موجودی است مسئول. نقطه‌ی مقابل این فکر، حالت احساس بی‌مسئولیتی، «ولش کن»، «برو خوش باش»، «به خودت بپرداز» است. پایه‌ی فکری بسیج این مسئولیت الهی است که حالا عرض می‌کنم مبانی دینی مستحکمی دارد. نه فقط مسئولیت در برابر خود و در برابر خانواده‌ی خود و نزدیکان خود - که این هست - بلکه مسئولیت در قبال حوادث زندگی؛ در قبال سرنوشت جهان، سرنوشت کشور و سرنوشت جامعه... پایه‌ی اصلی بسیج، این احساس مسئولیت است. این تفکر مسئولیت انسان، جزو بیانات اسلام است.» (بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۰۹/۰۶)

بنابراین، بسیج نسبت به ابلاغ‌های مقام معظم رهبری مسئولیت دارد؛ با وجود اینکه این مسئولیت جنبه قانونی پیدا می‌کند، بسیج در ذات خود این تکلیف را به‌عنوان یک مسئولیت شرعی و لیبیک‌گویی به منویات امام امت باید محقق کند. یکی از مهم‌ترین اسناد بالادستی که توسط ایشان ابلاغ شده است، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.

این الگو، معرف سیر کلی تحولات مطلوب ایران در عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی به‌سوی تمدن نوین اسلامی ایرانی در نیم‌قرن آینده است. این الگو با مشارکت گسترده متفکران و صاحب‌نظران ایرانی و بر اساس جهان‌بینی و اصول اسلامی و ارزش‌های انقلاب اسلامی و با توجه به مقتضیات اجتماعی و اقلیمی و میراث فرهنگی ایران، بر طبق روش‌های علمی و با استفاده از دستاوردهای بشری و مطالعه آینده‌پژوهانه تحولات جهانی طراحی شده و شامل: مبانی، آرمان‌ها، رسالت، افق و تدابیر است (سند ابلاغی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۷/۰۷/۲۲). در این الگو اشاره شده است که در سال ۱۴۴۴ ایران از نظر سطح کلی پیشرفت و عدالت، در شمار چهار کشور برتر آسیا و هفت کشور برتر دنیا شناخته می‌شود. در متن ابلاغ این سند توسط رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس، دولت، شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شواری عالی فضای مجازی، مرکز

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دانشگاه‌ها و حوزه‌ها و صدا و سیما با صراحت اشاره شده است که باید به‌ایفای نقش خود پردازند. حال سوال این است که بسیج دارای چه مسئولیتی در این زمینه است و چگونه باید به‌ایفای نقش خود پردازد؟ از نظر نویسنده این متن، همین که مقام معظم رهبری در ایفای نقش برای عملیاتی کردن سند الگو، اسمی از بسیج به میان نیاورده است، گویای این است که به‌صورت پیش‌فرض و با توجه به تکلیف ذاتی بسیج در قبال نظام و انقلاب اسلامی، بسیج باید به‌صورت آتش به اختیار و کاملاً جهادی وارد عرصه عملیاتی کردن این سند شود؛ بدین معنا که بسیج با توجه به روحیه ولایت‌مداری خود اصلاً نباید منتظر بنشیند تا مورد خطاب و اشاره قرار گیرد و بعد عملیات را شروع کند؛ بلکه باید قبل از آن، صحنه عمل را تشخیص و تعیین کند و بلافاصله وارد مرحله عملیاتی شود.^۱

حال با توجه به شرایط کنونی جهان و شرایط ایران در بعد داخلی، اقتصاد و شرایط اقتصادی در اولویت همه محورها و برنامه‌ها قرار دارد. در بعد خارجی با توجه به اتفاقاتی که در چند سال گذشته رقم خورده است، ایران با تحریم‌های اقتصادی مواجه است و در داخل نیز به سبب عوامل مختلف در حوزه اقتصادی دچار مشکل و چالش هستیم. بنابراین، شرایط و اتفاقات جهان به‌گونه‌ای رقم خورده است که این شرایط، نظام جمهوری اسلامی ایران را مجبور به اتخاذ سیاست‌ها و راهبردهای جدیدی در حوزه‌های مختلف کرده است. یکی از مهم‌ترین حوزه‌ها، اقتصاد است که حضرت امام‌خامنه‌ای (دام‌ظله‌العالی) بارها در مکان‌ها و زمان‌های مختلف به آن اشاره و تاکید کرده‌اند که مسئله اول کشور، اقتصاد و مشکلات اقتصادی است. «امروز مسئله‌ی اوّل کشور، مسائل اقتصادی و مشکلات و گره‌های اقتصادی است که اینها بایستی حل بشود» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۶/۳). ایشان اشاره می‌کنند که در این زمان، کشور با جنگ اقتصادی مواجه است: «... جنگ واقعی جنگ اقتصادی است، جنگ واقعی تحریم است، جنگ واقعی گرفتن عرصه‌های کار و فعالیت و فناوری در داخل کشور است.» (بیانات در دیدار مردم آذربایجان به

۱. توضیح بیشتر این مطلب در این مجال نمی‌گنجد. ر.ک به بیانات مقام معظم رهبری در خصوص مبحث ولایت مداری

مناسبت سالگرد قیام ۲۹ بهمن، ۱۳۹۵/۱۱/۲۷) بنابراین در این برهه از زمان، عملکرد اقتصادی بخش‌های مختلف از جمله بسیج دارای اهمیت فراوانی می‌باشد.

مقام معظم رهبری در مقطع دیگری، در بیانات گوه‌ربار خود، از شاخص‌های انقلابی‌گری نام برده است. پنج شاخص عمده را ایشان اشاره کرده‌اند. هر مجموعه‌ای قاعدتا اگر بخواهد انقلابی عمل نماید، این شاخص‌ها را باید مد نظر خود قرار دهد. بسیج نیز به‌عنوان یک نهاد انقلابی که از بطن جامعه و مردم می‌باشد، لازم و ضروری است که اقدامات خود را مبتنی بر این شاخص‌ها، عملیاتی کند.

پس بنابراین، سوال اصلی این است که رویکرد اقتصادی بسیج در این شرایط با توجه به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که افق حرکت اقتصادی در ۵۰ سال آینده را تبیین کرده است و در چارچوب شاخص‌های انقلابی‌گری، چگونه باید باشد؟

پیشینه تحقیق

قاضی میرسعید و تاج‌آبادی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان: «مفهوم توسعه و پیشرفت در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)»، به تبیین مفهوم توسعه و پیشرفت با رویکرد کیفی و با استفاده از روش شبکه مضامین از روش‌های تحلیل مضمون، سه مضمون قدرت درونزا، اقتصاد دانشی عدالت محور و اسلامی‌بودن پیشرفت را به‌عنوان مضامین فراگیر پیشرفت و نتایج پژوهش ارائه کرده است. شتابدرا و زمانی علی‌آبادی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان: «الگوی راهبردی اسلامی ایرانی پیشرفت در منطق امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مبتنی بر رویکرد تحلیل دوسطحی اندماجی»، با روش تحلیلی توصیفی و بهره‌گیری از روش دلفی، پس از ارائه سنجه‌های الگو از منظر رهبری، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از لحاظ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد بررسی قرار گرفته است. زریباف (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان مبانی، سیر تدوین، مدل مفهومی و الزامات تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، به بیان مفهوم پیشرفت و عدالت ولایی و ابعاد مرتبط به آن پرداخته است. شریف‌زاده (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان: «جایگاه تاریخ اقتصادی - اجتماعی در روش‌شناسی تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت»، بیان می‌دارد که بدون مراجعه به تاریخ اقتصادی اجتماعی بشر،

تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت دارای ایراد خواهد بود. تدوین الگوی پیشرفت نیازمند تحول در روش شناسی مطالعات اقتصادی، استفاده بیشتر از روش تاریخی و به کارگیری رویکرد نهادی به تاریخ تمدن ایرانی اسلامی است. صادقی شاهدانی و محسنی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان: «بایسته‌های نظام مالی اسلامی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت»، به بررسی جایگاه نظام مالی اسلامی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت پرداخته است. بنابراین در این مقاله، لزوم عطف توجه به نقش و جایگاه نظام مالی اسلامی در الگوی پیشرفت جمهوری اسلامی ایران از مسیر تبیین اصول، هنجارها، اهداف و مشخصه‌های کارکردی حاکم بر نظام مالی اسلامی تبیین می‌شود. سنچولی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان: «تبیین ماهیت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، به بازشناسی مفهوم و ماهیت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می‌پردازد؛ سپس مفاهیمی چون عرصه‌های پیشرفت، مفهوم توسعه اسلامی، نقاط افتراق و اشتراک پیشرفت و توسعه و اهمیت دستیابی به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، الزامات، شاخص‌ها و راهبردهای دستیابی به آن مورد بررسی قرار گرفته است. نوروزی فیروز (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان: «نقش انقلاب اسلامی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در ایجاد تمدن اسلامی - ایرانی»، با استفاده از سطح تحلیل تمدن به نقش انقلاب اسلامی و همچنین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در تمدن‌سازی در گستره تمدنی ایران اسلامی پرداخته است. برای اثبات این امر، ظرفیت‌های انقلاب اسلامی برای تمدن‌سازی و سازه‌مند شدن آن با الگو تبیین شده است. همچنین به الگوهای موجود در کشورهای ترکیه، مالزی و الگوهای توسعه اسلامی اشاراتی شده است. عبدالملکی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان: «الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت منطقه‌ای (مقدمه‌ای بر مفهوم، فرآیند و چارچوب برنامه‌ریزی)» به بیان اهمیت ابعاد فضایی پیشرفت و عدالت و ویژگی‌ها و ابزارهای جغرافیایی کشور می‌پردازد. مقاله در تلاش برای پاسخگویی به دو سوال که نخست جایگاه مفهوم پیشرفت منطقه‌ای در مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و سپس اصول و فرآیند برنامه‌ریزی در الگوی منطقه‌ای اسلامی ایرانی پیشرفت است. کلهر (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان: «نقش‌آفرینی بسیج در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت»، نقش بسیج را به عنوان یک نهاد اجتماعی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بررسی کرده است. اشاراتی به مولفه‌های

شکل دهنده الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، بسیج، الزامات و اقتضائات ورود بسیج به الگو و نقش آفرینی آن کرده است.

نقی پورفر و جعفرپور (۱۳۹۰) در اثری باعنوان: «مولفه‌های موثر بر تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه مطالعات سازمانی»، به بررسی این مولفه‌ها که شامل بازتعریف مفاهیم سازمانی، تبیین اصول مدیریت اسلامی در سازمان، مدیریت فرهنگ کارو سازمان است، پرداخته است. ابطحی و آرزمجو (۱۳۹۰) در اثری باعنوان: «الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در عرصه زندگی فردی»، به بیان اهمیت و تبیین مفهوم الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و اهمیت توجه به حوزه زندگی فردی در این الگو، با به‌کارگیری رویکرد چارچوب منطقی، مسیر دستیابی به اهداف مورد نظر در حوزه زندگی فردی، مشخص و شیوه‌ای اجرایی برای پیاده‌سازی الگو پیشنهاد شده است. در نهایت، شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری میزان دستیابی به اهداف تعیین شده را ارائه کرده است. بانسی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای باعنوان: «نگاهی به جایگاه و نقش رهبری سازمانی اسلامی در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت»، با روش مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای، ضمن اشاره به جایگاه الگوی پیشرفت در دو وضعیت فعلی و آتی، به برخی از ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مطلوب رهبری سازمانی اسلامی و همچنین به جایگاه این ابعاد در الگوی مذکور و نقش رهبری سازمانی اسلامی در تحقق اثربخشی سازمانی پرداخته شده است. اسماعیل زاده (۱۳۸۹) در اثری باعنوان: «بررسی مبانی و مفهوم توسعه از دید امام‌خمينی^(ره) به منظور تبیین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، به بررسی توسعه، ارکان و ابعاد آن از دیدگاه امام‌خمينی^(ره) به شیوه مطالعه اسنادی پرداخته و در قالب توسعه سیاسی، فرهنگی و اقتصادی تبیین کرده است. حصیرچی و نیاوند (۱۳۸۹) در اثری باعنوان: «تحلیل الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی در دهه چهارم انقلاب)»، به تبیین نقد الگوی تجویزی توسعه غرب برای جوامع جهان سوم و لزوم تحول در دهه چهارم انقلاب بر اساس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته است. خدای (بیتا) در مقاله‌ای باعنوان: «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر مقام معظم رهبری»، به توضیح مفهوم پیشرفت و سپس الگوی پیشرفت را در بیانات مقام معظم رهبری از ابعاد مختلف بررسی و

در نهایت آسیب شناسی کرده است. کلهر (۱۳۸۷) در مقاله‌ای باعنوان: «بسیج و سیر تحول در انقلاب اسلامی، نوآوری و شکوفایی»، بیان می‌دارد که بسیج به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، از انقلاب اسلامی ریشه گرفته و این پدیده به‌عنوان یک سرمایه اجتماعی در بستر سیر تحولی انقلاب اسلامی و به بررسی نقش دو عنصر تحول زا و وارد کردن نوآوری در آن پرداخته است. کاظمی (بی‌تا) در مقاله‌ای باعنوان: «نظری کوتاه بر تعریف بسیج و جایگاه آن در جمهوری اسلامی ایران»، به تعریف بسیج با نگاه به بعد سازمانی آن پرداخته است. صادقی و قابل زاده (۱۳۸۳) در مقاله‌ای باعنوان: «تحلیل تطبیقی شاخص‌های بسیج اقتصادی در جنگ»، مقایسه ایران با سایر کشورها، به بررسی نحوه اداره کشور در زمان جنگ می‌پردازد. اینکه چگونه از ابزارها و سیاست‌های اقتصادی استفاده کرد و منابع اقتصادی کشور را در خدمت به جنگ بسیج کرد.

وجه تمایز این مقاله با سایر مقاله‌ها در پرداختن به بسیج از یک نگاه جدید (ایفای نقش خود در چارچوب مسئولیت شرعی و ماهیت ذاتی و ولایی خود علی‌رغم مسئولیت‌های قانونی) و ارتباط شان اقتصادی آن برای جانمایی در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مبتنی بر رویکرد شاخص‌های انقلابی‌گری است. بدین‌معناکه اولاً در سایر مقالات به موضوع رویکرد اقتصادی و ایفای نقش بسیج در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با این نگاه پرداخته نشده است، سایر آثار بیشتر به جنبه‌های توسعه و پیشرفت پرداخته‌اند؛ ثانیاً این نگاه با رویکرد شاخص‌های انقلابی‌گری انطباق داده شده است.

سوالات و فرضیه‌های تحقیق

سوال اصلی: رویکرد اقتصادی بسیج در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت چیست و چگونه باید به‌ایفای نقش خود پردازد؟

سوال فرعی:

ارتباط جایگاه اقتصادی بسیج در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با شاخص‌های انقلابی‌گری چگونه است؟

فرضیه‌ها:

۱. بسیج می‌تواند در تدابیر ۵۶ گانه سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، در ۱۸ بند آن نقش خود را در حوزه اقتصادی از طریق اقشار خود ایفا کند. این ایفای نقش به دو صورت مطالبه‌گری و ارائه مدل‌های اجرایی - عملیاتی مبتنی بر رویکرد اسلامی - بومی صورت می‌پذیرد.
۲. شاخص‌های انقلابی‌گری از لحاظ مبانی و آرمان‌ها با سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انطباق دارد و به یک معنا لازم و ملزوم یکدیگر هستند. طبق شاخص‌های انقلابی‌گری، بسیج برای ورود جدی به عرصه اقتصاد باید در پی تقویت این شاخص‌ها باشد.

چارچوب نظری تحقیق

بسیج و عرصه اقتصاد

بسیج در منظومه فکری مقام معظم رهبری از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. ایشان رمز پایداری و ماندگاری و عزت ملی را در گرو بسیج می‌داند و اشاره می‌کنند تا زمانی که بسیج باشد، نظام و جمهوری اسلامی از جانب دشمن تهدید نخواهد شد؛ بسیج رمز پایداری و ماندگاری و عزت ملی است... تا بسیج هست، نظام اسلامی و جمهوری اسلامی از سوی دشمنان تهدید نخواهد شد (بیانات در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور، ۱۳۸۸/۰۹/۰۴). حال این سوال مطرح است که بسیج به چه معناست؟

افراد بر طبق ذوق و سلیقه خود تعاریف مختلفی از بسیج ارائه نموده‌اند. معمولاً در تعاریف بیشتر به ویژگی‌ها، صفات و فضائلی اشاره می‌شود که حماسه‌سازان بسیجی در طول دوران دفاع مقدس با برخورداری از آنها خود را به عالم معرفی کرده‌اند: ایثار، اخلاص، جهاد، شجاعت و... از جمله این مفاهیم هستند (کاظمی، بیتا: ۵۸).
بطور کلی شاهد دو نوع طرز تلقی از بسیج هستیم!

۱. برای مطالعه بیشتر رک به کاظمی (بیتا)، نظری کوتاه بر تعریف بسیج و جایگاه آن در ج.ا.ا، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ص ۵۸-۵۹

الف. عده‌ای از صاحب‌نظران، بسیج را یک تفکر و یک فرهنگ می‌دانند؛ فرهنگی که حاوی آداب، رسوم، سنت‌های خاص و در عین حال و در عصر حاضر منحصر به فرد است، که منشأ و مبنای تفکر، اعتقادات و ارزش‌های ناب اسلامی است؛ باین تعریف هر فردی از آحاد جامعه که از فرهنگ و تفکر مورد بحث برخوردار باشد، می‌تواند یک بسیجی قلمداد شود.

ب. دیگرانی هم هستند که بسیج را یک ارگان و سازمان نظامی (و یا شبه نظامی) می‌دانند و حاضر نیستند در سایر زمینه‌ها نقشی برای آن قائل باشند. این گروه اگرچه به بُعد نظامی گری بسیج معتقدند، ولی نوع تفکر و فرهنگ بسیجی را نفی نمی‌کنند و بر مبنای این تفکر، گروهی از افراد جامعه که به فعالیت‌های نظامی علاقمند و از مبانی فکری مورد نظر بسیج نیز برخوردار باشند، می‌توان بدانها بسیجی اطلاق کرد.

پس بسیج را می‌توان اینگونه تعریف کرد:

بسیج سازمانی است مبتنی بر تفکر بسیجی که از طریق جذب، آموزش و سازماندهی آحاد مردم، موجبات حضور مقتدرانه آنان را در صحنه‌های انقلاب فراهم آورده و تحت فرمان ولی فقیه، ماموریت‌های محوله را اجرا می‌کند.

بر اساس تفکر بسیجی، بسیج مانند سایر ارگان‌ها و سازمان‌ها، منتظر ابلاغ فرمان و دستور نمی‌ماند؛ بلکه بر اساس شاخص‌ها و شناخت از شرایط وارد عرصه‌ها می‌شود و به صورت جهادی عمل می‌کند. یکی از مهم‌ترین عرصه‌ها در شرایط فعلی، عرصه اقتصاد است. مقام معظم رهبری بارها و بارها در شرایط و زمان‌های مختلف به این مسئله مهم اشاره کرده‌اند: «امروز عرصه اقتصاد، به‌خاطر سیاست‌های خصمانه‌ی آمریکا، یک عرصه‌ی کارزار است؛ یک عرصه‌ی جنگ است؛ جنگی از نوع خاص؛ در این عرصه‌ی کارزار، هر کسی بتواند به نفع کشور تلاش کند، جهاد کرده است» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱).

طبق فرمایش مقام معظم رهبری هر کس در عرصه اقتصاد، به کشور کمک کند، جهاد کرده است. «امروز هر کسی بتواند به اقتصاد کشور کمک بکند، یک حرکت جهادی انجام داده است. این جهاد است» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱).

بنابراین، همان‌طور که بسیج در دهه ۶۰ در جنگ تحمیلی برای استقرار و تثبیت نظام، به صورت جهادی در میدان عمل وارد شد و برای لیبیک به ولی فقیه زمان، مخلصانه ایستاد و جهاد کرد، در این برهه از زمان نیز، ولی فقیه زمان، اعلان جنگ اقتصادی کرده است و بسیج باید لیبیک گوی آن باشد. اولویت اول کشور در شرایط جنگ اقتصادی، باید اقتصاد باشد. در این شرایط دشمن در پی ویران کردن پایه‌های اقتصاد کشور است تا به اهداف خود برسد. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «اولویت امروز ملت ایران، مسئله‌ی اقتصادی است و توجه کنید که اولویت دشمن هم مسئله‌ی اقتصادی است؛ یعنی امروز دشمنان جمهوری اسلامی برای اینکه بتوانند اهداف خودشان را در مورد ایران و ایرانی و جمهوری اسلامی محقق کنند، دنبال راهکارهای اقتصادی و یا به تعبیر درست‌تر، دنبال ضربه‌زدن اقتصادی به ملت ایرانند. هدف دشمن این است که بتواند با فشار اقتصادی، ملت ایران را نسبت به نظام اسلامی و جمهوری اسلامی دلسرد و دلزده کند و بین ملت ایران و نظام اسلامی فاصله بیندازد و هدف‌های خودش را از این راه دنبال کند» (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۶/۰۱/۰۱).

پس بنابراین با توجه به مطالب بالا، اقتصاد باید برای بسیج دارای اولویت باشد. مقام معظم رهبری به صراحت از بسیجیان خواسته‌اند که در اقتصاد پیش قدم باشند: «در میدان اقتصادی هم تا آنجایی که می‌توانید، شما [بسیجیان] باید پیشقدم باشید» (بیانات در جمع بزرگ بسیجیان تبریز، ۱۳۷۲/۰۵/۰۸). در این مقاله در پی اثبات اینکه آیا اقتصاد برای بسیج دارای اولویت هست یا خیر؟ نیستیم، بلکه پیش‌فرض این است که بسیج قطعاً در این زمینه لیبیک‌گوی رهبری بوده و هست؛ لکن در این مقاله می‌خواهیم رویکرد اقتصادی بسیج را پس از ابلاغ الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ترسیم کنیم.

بسیج، شاخص‌های انقلابی‌گری و تمدن نوین اسلامی

به‌خوبی می‌توان بسیج را به عنوان سرمایه اجتماعی اسلام در انقلاب اسلامی تصویر و تحلیل کرد. به لحاظ نظری بسیج دارای ویژگی‌های کارکردی یک سرمایه اجتماعی است که می‌تواند در زمینه معرفتی و کارکردی هندسه‌ی حرکت انقلاب اسلامی در هر مقطعی، کارکردهای ویژه خویش را دارا باشد و همواره می‌تواند نقش و کارکردهای جدیدی را تعریف و عرضه کند. بسیج به‌عنوان سرمایه اجتماعی انقلاب اسلامی، در نخستین مرحله از انقلاب به‌صورت حرکتی مردمی توانست با حضور همگانی خود انقلاب را به حرکت درآورده و در سریع‌ترین مدت زمان قابل تصور، آن را محقق کند. در عرصه تشکیل نظام اسلامی نیز بسیج توانست با حضور در جنگ تحمیلی، در استقرار و تثبیت نظام نقش به‌سزایی ایفا کند؛ اما در مرحله دولت اسلامی (که دولت شکل گرفته در پی اداره جامعه اسلامی و تلاش برای شکل دادن یک کشور اسلامی است)، به تحولی چشمگیر نیاز است تا بتوان بسیج را در این مرحله با مأموریت‌های نوین به عنوان یک سرمایه اجتماعی در اختیار گرفت و از نقش و کارکردهای آن برای تشکیل کشور اسلامی و سپس مدل‌سازی کشور برای دنیا، بهره‌برداری کرد (کلهر، ۱۳۸۷: ۵۶).

۱. سرمایه اجتماعی را به نحوی به ارتباطات میان و درون شبکه‌های اجتماعی و در سطوح اقتصادی، رفتارهای سازمانی، علوم سیاسی، بهداشت عمومی و جامعه‌شناسی تعریف کرده‌اند؛ به عبارت دیگر این مفهوم بر نوعی سرمایه به‌دست‌آمده از میان هم‌افزایی شبکه‌های اجتماعی حاصل از تعامل میان شبکه‌های اجتماعی و اقشار و اصناف جامعه دلالت دارد که می‌توان آن را در سطوح اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی به کارگرفت. برای مطالعه بیشتر ر.ک به کلهر (۱۳۸۷)، بسیج و سیر تحول در انقلاب اسلامی، نوآوری و شکوفایی، ص ۵۳-۵۵

جدول ۱: شاخص‌های انقلابی‌گری

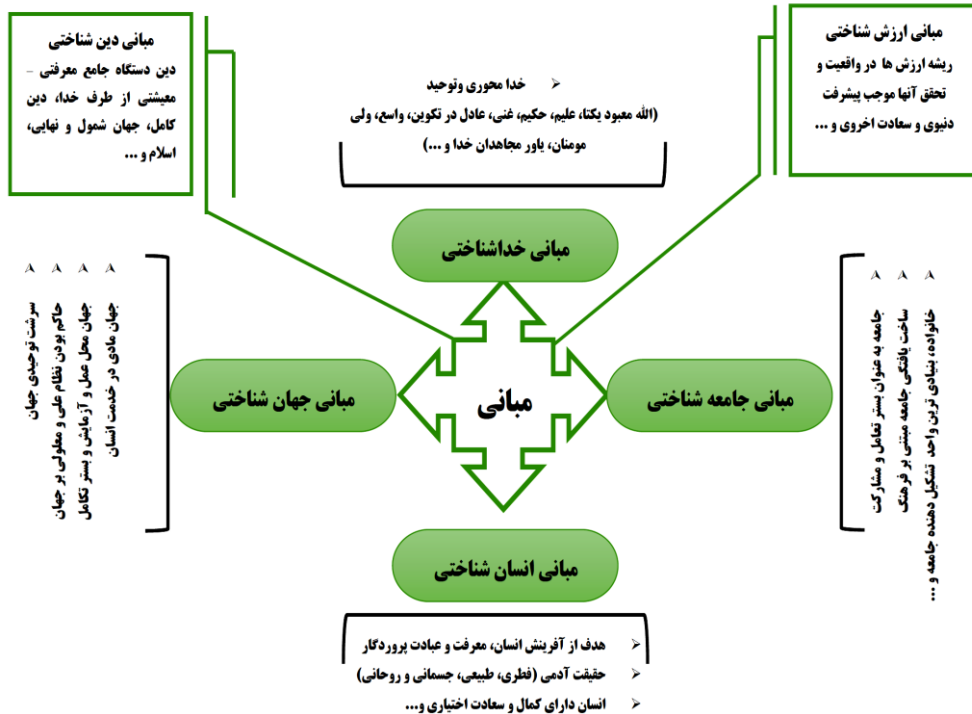
منبع: بیانات رهبر انقلاب در حرم امام خمینی، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴

پنج شاخص انقلابی‌گری، انقلابی بودن و انقلابی ماندن		
۱	پایبندی به مبانی و ارزش‌های اساسی اسلام و انقلاب	بنده در سال گذشته در همین جلسه راجع به مبانی امام صحبت کردم. مبانی اساسی ما آنهاست ... اگر این پایبندی وجود داشت، حرکت، حرکت مستمر و مستقیم خواهد بود. در تندباد حوادث این حرکت تغییر پیدا نمی‌کند... نقطه‌ی مقابل این پایبندی عمل‌گرایی افراطی است. یعنی هر روزی به یک طرف رفتن، هر حادثه‌ای انسان را به یک طرف کشاندن
۲	هدفگیری آرمان‌های انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آنها	بعضی سعی می‌کنند جامعه و جوان‌های ما را دچار ناامیدی کنند. بگویند آقا فایده ندارد! نمی‌شود! نمی‌رسیم! ... شاخص دوم این است که هرگز منصرف نشویم از رسیدن به آن اهداف بلند و آرمان‌های بلند. تسلیم نشویم در مقابل فشارها
۳	پایبندی به استقلال کشور	استقلال سیاسی، معنایش این است که ما در زمینه‌ی سیاسی فریب [دشمن را] نخوریم... استقلال فرهنگی که از همه مهم‌تر است، در این است که سبک زندگی را سبک زندگی اسلامی ایرانی انتخاب نکنیم... استقلال اقتصادی هضم نشدن درهاضمه‌ی اقتصاد جامعه جهانی است.
۴	حساسیت در برابر دشمن و نقشه دشمن و عدم تبعیت از آن	باید دشمن را شناخت، نقشه‌ی او را فهمید، از تبعیت دشمن سر باز زد؛ این شاخص چهارم، این عدم تبعیت را قرآن، جهاد کبیر نام نهاده است.
۵	تقوای دینی و سیاسی	اینکه ما عرض کردیم که باید به آرمان‌ها پایبند بود، اسلام اینها را از ما خواسته است. یک تکلیف دینی است و رعایت آن تقوای دینی است. تقوای سیاسی هم همراه همین است؛ تقوای سیاسی یعنی انسان از لغزشگاه‌هایی که دشمن می‌تواند از آن استفاده بکند پرهیز بکند.

طبق شاخص‌های انقلابی‌گری، بسیج برای ورود جدی به عرصه اقتصاد باید در پی تقویت این شاخص‌ها باشد؛ بدین معنایکه باید در مسیر رسیدن به تمدن نوین اسلامی که در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان رسالت از آن یاد شده است، برای عملیاتی کردن اهداف خود، این شاخص‌ها را تقویت کند.

طبق شاخص اول که پایبندی به مبانی و ارزش‌های اساسی اسلام و انقلاب است، این مبانی در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در چند بخش ذکر شده است که شامل موارد

مطرح ذیل می‌باشد. 'بسیج' در برنامه‌ریزی‌ها و راهبردهای خود باید به این مبانی دقت نظر کند و آنها را در راس اولویت‌های خود قرار دهد و پایه و اساس طرح‌ریزی‌های خود برای عملیاتی کردن ماموریت‌ها و اهداف باشد.

شکل ۲: انطباق شاخص پابندی به مبانی و ارزش‌های اسلام و انقلاب (شاخص‌های انقلابی‌گری) و مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، منبع: مولف

شاخص دوم که هدف‌گیری آرمان‌های انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آن است، طبق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ارزش‌های بنیادین فرازمانی و فرامکانی جهت‌دهنده پیشرفت است. مبنایی‌ترین این ارزش‌ها، نیل به خلافت الهی و حیات طیبه است. اهم ارزش‌های تشکیل‌دهنده حیات طیبه عبارتند از: معرفت به حقایق، ایمان به غیب، سلامت جسمی و روانی، مدارا و همزیستی با هم‌نوعان، رحمت و اخوت با مسلمانان، مقابله

مقتدرانه با دشمنان، بهره‌برداری کارآمد و عادلانه از طبیعت، تفکر و عقلانیت، آزادی مسئولانه، انضباط اجتماعی و قانون‌مداری، عدالت همه‌جانبه، تعاون، مسئولیت‌پذیری، صداقت، نیل به کفاف، استقلال، امنیت و فراوانی. از میان ارزش‌های یاد شده، آنچه در حوزه اقتصاد در شرایط فعلی از اهمیت دوچندان برخوردار است، مقابله مقتدرانه با دشمنان است که در این بخش، حوزه تحریم‌های اقتصادی بسیار پررنگ است. همت بلند بسیج در این حوزه باید عملیاتی کردن اقتصاد مقاومتی^۱ باشد.

شاخص سوم، پایبندی به استقلال کشور است. مقام معظم رهبری استقلال کشور در عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را جزو آرمان‌های نظام و انقلاب بر می‌شمارد: «استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی؛ این یکی از آرمان‌ها است [برای] یک ملت؛ که اگر چنانچه این وجود داشت - یعنی استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی که هر کدام یک فصل طولانی‌ای دارد - آن ملت مجبور نمی‌شود که زورگویی و تحمیل را از زورگویان و زیاده‌خواهان عالم تحمل کند. یکی از آرزوها استقلال است» (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان ۱۳۹۷/۰۳/۰۷).

ایشان اشاره می‌کنند که از عرصه‌های درگیری کشور با استکبار در همین مسئله استقلال است. ایشان می‌فرمایند: «یک مسئله، مسئله‌ی استقلال کشور است - استقلال اقتصادی، استقلال سیاسی، استقلال فرهنگی - این یکی از عرصه‌های درگیری ما با استکبار است» (بیانات در دیدار اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، ۱۳۹۵/۰۲/۰۱).

در جای دیگری ایشان، استقلال اقتصادی را دارای اهمیت بیشتری می‌داند که اگر محقق نشود، در سایر عرصه‌های دیگر هم با مشکل مواجه می‌شویم. ایشان می‌فرمایند: «اگر استقلال اقتصادی یک جامعه‌ای تحقق پیدا نکرد - یعنی در مسئله‌ی اقتصاد توانست خودش تصمیم بگیرد و روی پای خود بایستد - استقلال سیاسی این کشور تحقق پیدا نمی‌کند و اگر استقلال سیاسی یک جامعه‌ای تحقق پیدا نکرد، بقیه‌ی حرف‌ها، جز حرف،

۱. با توجه به سیر مباحث در مقاله و هدف اصلی، وارد مباحث اقتصاد مقاومتی نمی‌شویم. برای مطالعه بیشتر ر.ک به بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) Khamenei.ir و عبدالملکی، (۱۳۹۳)، نظریه اقتصاد مقاومتی: درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل، انتشارات سدید، تهران

چیز دیگری نیست. تا یک کشور اقتصاد خود را قوی نکند، پایدار نکند، متکی به خود نکند، مستقل نکند، نمی‌تواند از لحاظ سیاسی و فرهنگی و غیره تأثیرگذار باشد» (بیانات در اجتماع کارگران کارخانجات تولیدی داروپخش، ۱۳۹۱/۰۲/۱۰).

بنابراین، در شاخص استقلال کشور، استقلال اقتصادی از درجه اهمیت بیشتری برخوردار است. بنابراین، بسیج باید به صورت ویژه‌ای روی آن برنامه‌ریزی کند. اگر روی این مسئله برنامه‌ریزی نشود، یعنی اگر استقلال اقتصادی بر کشور حاکم نشود، اساساً پیشرفت نیز جز سرابی نخواهد بود. مقام معظم رهبری در این راستا می‌فرمایند: «بنابراین، یک اصل مهم، مسئله‌ی استقلال است؛ که اگر این نباشد پیشرفت نیست، سراب پیشرفت است» (بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۸/۰۲/۲۷).

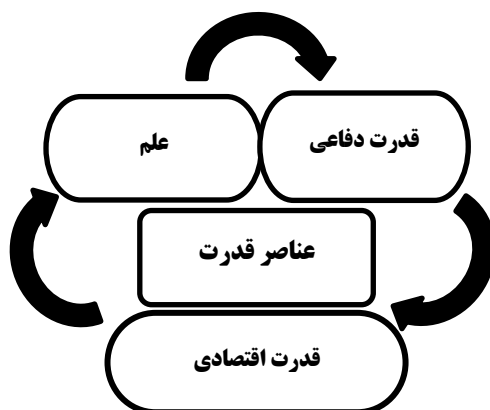
با توجه به اینکه استقلال اقتصادی، یک ضرورت حیاتی برای کشور است؛ برای یک کشور، استقلال اقتصادی یک ضرورت حیاتی است (خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰). حال بسیج نیز باید در این عرصه به صورت جدی ورود داشته باشد. طبق بیانات رهبری، استقلال اقتصادی، جز با اقتصاد مقاومتی محقق نمی‌شود. استقلال اقتصادی تنها با اقتصاد مقاومتی به دست می‌آید (بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴).

پس برای تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که باید تضمین کننده استقلال کشور باشد، هر الگوی پیشرفتی بایستی تضمین کننده‌ی استقلال کشور باشد؛ این باید به عنوان یک شاخص به حساب بیاید (بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۸/۰۲/۲۷)، مهم‌ترین رکن آن استقلال اقتصادی است؛ این مهم نیز جز با اقتصاد مقاومتی حاصل نخواهد شد.

شاخص بعدی حساسیت در برابر دشمن و نقشه‌های دشمن و عدم تبعیت از اوست.^۱ طبق بیانات مقام معظم رهبری، دشمن با اقتدار جمهوری اسلامی ایران و هرچه که از عناصر قدرت محسوب شود، مخالف است: «دشمن، با اقتدار جمهوری اسلامی مخالف است؛ هرچه عنصر و مایه‌ی قدرت در جمهوری اسلامی است، دشمن با آن مخالف

۱. ارتباط این شاخص با مبحث استقلال کشور و علی‌الخصوص استقلال اقتصادی بسیار نزدیک است. برای مقابله با نقشه‌های دشمن، در حوزه اقتصادی، استقلال اقتصادی امری اجتناب ناپذیر است.

است» (بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی، ۱۳۹۶/۰۷/۲۶). همچنین طبق بیانات ایشان، عناصر قدرت، سه چیز است: علم، قدرت دفاعی و قدرت اقتصادی. ما باید علی‌رغم دشمن، سعی کنیم عناصر قدرت را در داخل جمهوری اسلامی افزایش بدهیم. یکی همان علم است... یکی قدرت دفاعی است... سوّم قدرت اقتصادی است؛ به قدرت اقتصادی اهتمام بکنید (بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی، ۱۳۹۶/۰۷/۲۶).

شکل ۳: عناصر قدرت، منبع: بیانات رهبر انقلاب

در شرایط امروز کشور، از لحاظ دو عنصر علم و قدرت دفاعی، وضعیت کشور در سطح مطلوبی قرار دارد و پیشرفت‌های بسیار محسوسی کرده است که مقام معظم رهبری به آن اذعان داشته و مورد تشویق و تمجید خود قرار داده است: «ما در نانو پیشرفت کردیم؛ در هسته‌ای پیشرفت کردیم؛ در سلول‌های بنیادی پیشرفت کردیم؛ در صنایع دفاعی پیشرفت کردیم؛ در صنایع پهپاد و موشک، به کوری چشم دشمن، پیشرفت کردیم؛ چرا در اقتصاد نتوانیم پیشرفت کنیم؟! ما که در این سر صحنه‌ها و عرصه‌های گوناگون این همه موفقیت به دست آوردیم، در اقتصاد هم اگر عزممان را جزم کنیم و دست به دست هم بدهیم، می‌توانیم اقتصاد را شکوفا کنیم» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۰۱/۰۱).

بنابراین در اقتصاد، کشور هنوز تا سطح مطلوب فاصله زیادی دارد که باید تمامی ارکان کشور و از جمله بسیج، نقش ویژه‌ای را ایفا کند. نقشه دشمن در شرایط فعلی کشور،

۱. سطح مطلوب در اقتصاد با محقق شدن اهداف اقتصاد مقاومتی که در راستای تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیز می‌باشد، به دست می‌آید.

فشار اقتصادی است که از طریق فشار روانی نیز تا حدی موفقیت‌هایی را کسب کرده است. در حوزه اقتصادی، دشمن تمام عزم خود را جزم کرده است تا کشور را با مشکل مواجه کند. دشمن این فشار اقتصادی را نیز از طریق تحریم‌های اقتصادی با هدف به‌ستوه آمدن ملت ایران پیاده می‌سازد؛ «امروز نقشه‌ی دشمن این سه چیز است: فشار اقتصادی، فشار روانی، و فشار عملی؛ هدف هر سه نوع فشارهای دشمن هم سیطره‌ی بر کشور عزیز ما ایران است... فشار اقتصادی، تحریم است، جلوگیری از همکاری کشورها در زمینه‌های اقتصادی با ما است؛ این فشارها را وارد می‌کنند. نتیجه‌ای که آنها می‌خواهند از فشار اقتصادی بگیرند... می‌خواهند ملت ایران را به ستوه بیاورند» (بیانات در مراسم بیست و نهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۷/۰۳/۱۴).

با توجه به مطالب بالا، راهکار رسیدن به سطح مطلوب اقتصادی در این شرایط، جهاد اقتصادی است. بسیج که سکان‌دار ولایت‌مداری است، باید در کلیه امورات خود جهادی عمل کردن را سرلوحه قرار دهد؛ منتهی در عرصه اقتصادی در این زمان، باید به‌صورت ویژه جهاد اقتصادی را عملیاتی کند؛ «امروز هر کسی بتواند به اقتصاد کشور کمک بکند، یک حرکت جهادی انجام داده است. این جهاد است» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱). مقام معظم رهبری تاکید می‌کنند که گره‌های اقتصادی باید حل شود و این جز با جهاد اقتصادی محقق نخواهد شد: «امروز مسئله‌ی اول کشور، مسائل اقتصادی و مشکلات و گره‌های اقتصادی است که اینها بایستی حل بشود» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۰۶/۰۳).

بسیج، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و تمدن توین اسلامی

الگو: چارچوب نظری و ذهنی است که پایه و معیار حرکت قرار می‌گیرد. الگو، نقشه راه است. رهبر انقلاب اسلامی، الگو را نقشه جامع دانسته‌اند که به ما می‌گوید به کدام سمت و برای کدام هدف داریم حرکت می‌کنیم. بدون نقشه جامع، دچار سردرگمی خواهیم

۱. برای مطالعه بیشتر رک به عبدالملکی، (۱۳۹۳)، نظریه اقتصاد مقاومتی: درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل، انتشارات سدید، تهران، فصل هفتم، ص ۲۵۱

شد (سنجولی، ۱۳۹۲: ۷۹) بنابراین الگو، نمونه عینی و مشهود یک فکر و و عمل در ابعاد گوناگون است برای رسیدن به کمال، پس الگو باید وسیله و روش کامل و درستی باشد که قرار است انسان خود را با آن تطبیق دهد (شتابدرا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۱۶)

اسلامی: اسلامی بودن الگو، به معنای استخراج مبانی، چارچوب‌ها و الگوی پیشرفت از منابع و مبانی اسلامی می‌باشد. مبتنی بر مبانی نظری و فلسفی اسلامی است؛ تمامی مراحل و فرآیند طراحی و اجرای الگو باید برخاسته از اسلام باشد (سنجولی، ۱۳۹۲: ۸۰). بنابراین، اسلامی به خاطر اینکه غایات، اهداف، ارزش‌ها و شیوه‌های کار، همه از اسلام مایه خواهد گرفت، یعنی تکیه ما به مفاهیم اسلامی و معارف اسلامی است (شتابدرا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۱۶)

ایرانی: ولی امر مسلمین، با وجود پذیرفتن نگاه کارشناسان و نخبگان، تاکید می‌کنند که الگوی ایرانی، طراحان آن، متفکران ایرانی هستند (سنجولی، ۱۳۹۲: ۸۰)؛ یعنی ما نمی‌خواهیم این را از دیگران بگیریم، ما می‌خواهیم آن چه را که خودمان لازم می‌دانیم، مصلحت کشورمان می‌دانیم، آینده‌مان را می‌توانیم با آن تصویر و ترسیم کنیم، این را در یک قالبی بریزیم (شتابدرا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۱۷)

پیشرفت: منظور از پیشرفت، وجود حرکت، تکاپو و جهش از وضع موجود به سمت رسیدن به وضع مطلوب یعنی چشم‌انداز یا اهداف بلندمدت و میان مدت است؛ در این الگو، ایستایی، رکود، توقف و تردید راه ندارد و این پیشرفت باید در مقایسه با رقبای ما مشهود و ملموس باشد؛ رشد و تعالی انسان محقق شود (سنجولی، ۱۳۹۲: ۸۰)

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: نقشه راه جامع و کامل که مبتنی بر مبانی، منابع و معارف اسلامی که توسط متفکران ایرانی طراحی و برای رسیدن به وضع مطلوب (رشد و تعالی انسان) به کار گرفته می‌شود و دچار توقف و رکود نخواهد شد تا به هدف غایی خود که عبارت از تمدن نوین اسلامی است، برسد. بنابراین جمهوری اسلامی ایران برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی، راهی جز عملیاتی نمودن الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نخواهد داشت. این مهم در بیانات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) نیز اشاره شده است: «دستور کار

۱. این تعریف، تعریف مختار نویسنده با توجه به مفردات ترکیب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.

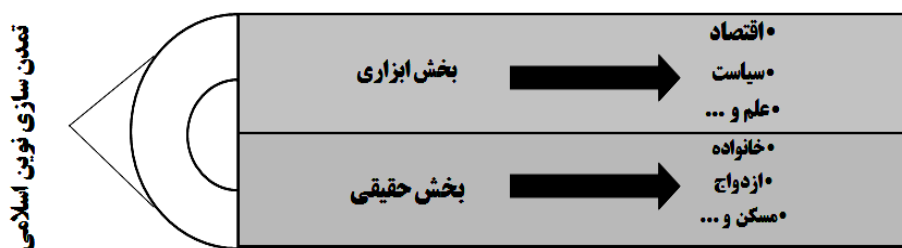
قطعی نظام جمهوری اسلامی، دنبال کردن الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی است» (بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۲/۰۵/۱۵). ایشان به صورت جدی مطالبه می‌کنند که کشور ایران باید به‌عنوان یک کشور الگوی اسلامی ساخته و شناخته شود تا به اهداف والای خود دست پیدا کند: «این کشور باید به‌عنوان یک الگوی اسلامی ساخته شود» (بیانات در دیدار مردم کازرون، ۱۳۸۷/۰۲/۱۶).

حال، سوال این است که کشور چگونه باید به‌عنوان یک الگوی اسلامی ساخته و شناخته شود؟ با توجه به بیانات رهبر انقلاب اسلامی، قطعاً باید الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت دنبال و عملیاتی شود. بنابراین، در گام بعدی سوال این است که چگونه باید این الگو دنبال و پیگیری شود؟ در منظومه فکری رهبر انقلاب اسلامی، پیشرفت همه جانبه (به معنای تمدن‌سازی نوین اسلامی است؛ «ما اگر پیشرفت همه‌جانبه را به معنای تمدن‌سازی نوین اسلامی بگیریم - بالاخره یک مصداق عینی و خارجی برای پیشرفت با مفهوم اسلامی وجود دارد؛ این‌جور بگوئیم که هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی است...») (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳). ایشان اشاره کرده‌اند که این تمدن نوین دارای دو بخش است؛ یک بخش، بخش ابزاری است و بخش دیگر، بخش متنی و اصلی و اساسی است که برای تحقق تمدن نوین، باید به هر دو بخش رسیدگی کرد: «این تمدن نوین [تمدن‌سازی نوین اسلامی] دو بخش دارد: یک بخش، بخش ابزاری است؛ یک بخش دیگر، بخش متنی و اصلی و اساسی است. به هر دو بخش باید رسید» (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳).

رهبر انقلاب اسلامی بخش ابزاری را عبارت از ارزش‌هایی می‌داند که به‌عنوان پیشرفت کشور مطرح است. مانند علم، صنعت، سیاست، اقتصاد و ... «آن بخش ابزاری چیست؟ بخش ابزاری عبارت است از همین ارزش‌هایی که ما امروز به‌عنوان پیشرفت کشور مطرح می‌کنیم: علم، اختراع، صنعت، سیاست، اقتصاد، اقتدار سیاسی و نظامی، اعتبار بین‌المللی،

۱. در این مقاله به ابعاد و عرصه‌های پیشرفت پرداخته نمی‌شود. برای مطالعه بیشتر ر.ک به بیانات رهبری khamenei.ir و نقی‌پور و همکاران، (۱۳۹۰)، فصلنامه راهبردی مطالعات بسیج، سال چهاردهم، شماره ۵۳،

تبلیغ و ابزارهای تبلیغ؛ اینها همه بخش ابزاری تمدن است؛ وسیله است» (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳). بخش حقیقی (متنی و اصلی و اساسی) نیز شامل سبک زندگی است؛ مانند: خانواده، ازدواج، مسکن و ... «اما بخش حقیقی، آن چیزهایی است که متن زندگی ما را تشکیل می‌دهد؛ که همان سبک زندگی است که عرض کردیم. این، بخش حقیقی و اصلی تمدن است؛ مثل مسئله‌ی خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک...» (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳).

شکل ۴: اقتصاد جزو بخش ابزاری تمدن نوین اسلامی، منبع: مولف

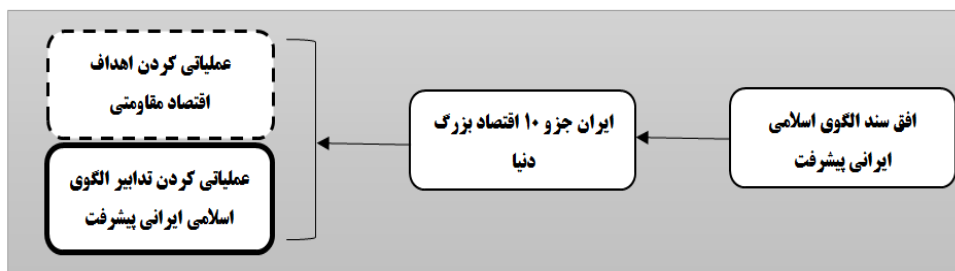
بنابراین در هندسه منظومه فکری رهبر انقلاب اسلامی، تمدن‌سازی نوین اسلامی که عبارت از پیشرفت همه‌جانبه است [که در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت متبلور می‌شود]؛ یکی از مهم‌ترین مولفه‌های بخش ابزاری، اقتصاد است. حال سوال این است که جانمایی بسیج با رویکرد اقتصادی در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، چگونه است؟ در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در بخش افق‌ها، رویکرد اقتصادی ایران تا سال ۱۴۴۴ بیان شده است؛ که این افق در حوزه اقتصادی به شرح ذیل می‌باشد:

«تا سال ۱۴۴۴ ایران به پشتاز در تولید علوم انسانی اسلامی و فرهنگ متعالی در سطح بین‌المللی تبدیل شده و در میان پنج کشور پیشرفته جهان در تولید اندیشه، علم و فناوری جای گرفته و از اقتصادی دانش‌بنیان، خوداتکا و مبتنی بر عقلانیت و معنویت اسلامی برخوردار و دارای یکی از ده اقتصاد بزرگ دنیا است. تا آن زمان، سلامت محیط زیست و

۱. در اقتصاد، هدف محقق شدن استقلال اقتصادی است تا به اهداف اقتصادی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نائل شود.

پایداری منابع طبیعی، آب، انرژی و امنیت غذایی با حداقل نابرابری فضایی در کشور فراهم شده؛ کشف منابع، خلق مزیت‌ها و فرصت‌های جدید و وفور نعمت برای همگان با رعایت عدالت بین نسلی حاصل شده است. فقر، فساد و تبعیض در کشور ریشه‌کن گردیده و تکافل عمومی و تأمین اجتماعی جامع و فراگیر و دسترسی آسان همگانی به نظام قضایی عادلانه تأمین شده است. در سال ۱۴۴۴ ایران از نظر سطح کلی پیشرفت و عدالت، در شمار چهار کشور برتر آسیا و هفت کشور برتر دنیا شناخته می‌شود و دارای ویژگی‌های برجسته جامعه اسلامی و خاستگاه تمدن نوین اسلامی ایرانی است» (سند ابلاغی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، افق‌ها، ۱۳۹۷/۰۷/۲۲).

بنابراین، در این سند به صورت مشخص و روشن بیان داشته که تا سال ۱۴۴۴ ایران باید دارای اقتصادی دانش بنیان و خوداتکا و مبتنی بر عقلانیت و معنویت اسلامی و جزو ده اقتصاد بزرگ دنیا قرار گیرد. لازم به ذکر است که این تصریح حاوی دو مطلب است؛ ابتدا نقش مهم و حیاتی اقتصاد در رسیدن به تمدن نوین اسلامی به عنوان بخش ابزاری را بیان می‌کند و دیگر اینکه در راه رسیدن به این هدف، بسیج باید چگونه نقش خود را ایفا کند؟ در پاسخ به این سوال باید به دو بخش پرداخت؛ یکی خارج از سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و دوم پرداختن و عملیاتی کردن تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. در بحث خارج از سند الگو، باید اهداف اقتصاد مقاومتی محقق و عملیاتی شود تا به افق مدنظر در سند الگو نائل شد.^۱

شکل ۵: افق سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در بخش اقتصاد

۱. در اینجا چون بنای پرداختن به بحث اقتصاد مقاومتی را نداریم لذا پاسخ را در دو بخش مطرح کردیم، علی رغم اینکه اهداف اقتصاد مقاومتی و تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به یک معنا در راستای هم و در یک جهت هستند.

حال بسیج باید در تدابیر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، کدامیک از بندها را و چگونه ورود پیدا کند؟ در اینجا تذکر این نکته لازم است که در این مقاله تعریف بسیج به صورت مشخص بیان شد و در این تعریف بسیج به صورت یک سازمان ارائه شد که قاعدتا آنچه در ذهن متصور می شود، سازمان بسیج است؛ بنابراین، تمرکز پاسخگویی به نحوه ورود بسیج نیز در حوزه رفتار و منش سازمانی متجلی خواهد شد؛ در صورتی که در تعاریف دیگر، عموم مردم که علاقه مند به نظام و انقلاب باشند نیز بسیجی به شمار می آیند و قطعاً در این راستا دارای وظیفه هستند.^۱

سازمان بسیج دارای چندین قشر است که هر کدام در حوزه تخصصی خود مشغول خدمت و فعالیت هستند. در صورت ضرورت، بسیج باید در راستای تحقق تدابیر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، از طریق اقشار خود و مرتبط با تخصص هر قشر مباحث را عملیاتی کند. بنیادین ضروری است، ابتدا تدابیری را که به صورت مستقیم در حوزه کاری اقشار بسیج می تواند مرتبط باشد، بیان کنیم. در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، در بخش تدابیر، ۵۶ تدبیر مطرح شده است که برای رسیدن به اهداف سند؛ باید عملیاتی و برنامه ریزی شوند. از میان ۵۶ تدبیر، ۱۸ بند آن می تواند در ارتباط با حوزه کاری بسیج در بخش اقتصاد قرار گیرد. آیین ۱۸ بند به صورت خلاصه شامل موارد ذیل می شود:

۱. ما از پرداختن به وظایف عموم مردم که دارای روحیه بسیجی هستند، برای رسیدن به اهداف سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، خودداری کرده ایم.
۲. از جمله اقشار بسیج عبارتند از: بسیج دانشجویی، بسیج دانش آموزی، بسیج علمی، پژوهشی، بسیج اساتید، بسیج سازندگی، بسیج مهندسين کشاورزی، بسیج جامعه پزشکی، بسیج هنرمندان، بسیج مداحان، بسیج پیشکسوتان، بسیج اصناف، بسیج کارگری، بسیج مساجد و محلات و...
۳. لازم به ذکر است که سایر موارد نیز ممکن است که به صورت غیرمستقیم در ارتباط با حوزه کاری بسیج باشند که در این مقاله فرصت پرداختن به همه آنها نیست.

مصون سازی و تقویت سیاست های اقتصادی	ارتقای دانش و توسعه شبکه علم و فناوری	شناساندن دستاوردهای انقلاب اسلامی
توسعه فعالیت های زیربنایی و اقتصادی	رعایت اصول و قواعد اسلامی در بخش اقتصاد	تربیت نیروی انسانی با روحیه جهادی
تمرکززدایی در ساختار اقتصادی - مالی کشور	تسهیل ورود کارآفرینان به عرصه اقتصاد	تقویت و گسترش تولید علم اسلامی
بهره گیری از دیپلماسی فعال اقتصادی	تحقق عدالت در ساختار نظام بانکی	حمایت و مطالبه از شخصیت های علمی کشور
تأمین امنیت و ایمنی غذا و تغذیه سالم	تحقق عدالت مالیاتی	توسعه علوم بین رشته ای و چندرشته ای
توقف خام فروشی منابع طبیعی	استقلال بودجه دولت از منابع طبیعی	کوشش و تعامل نخبگان و موسسات علمی

شکل ۶: تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مرتبط با حوزه اقتصادی

یکی از بندهای بسیار مهم و اساسی در تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، «شناساندن علمی و واقع بینانه ارزش ها و دستاوردهای انقلاب اسلامی» (سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۷، بند ۵) است. اساساً وقتی یک مجموعه ای بسیار خوب کار کند و از خروجی مطلوب نیز برخوردار باشد، اما خروجی ها و دستاوردها را به صورت علمی و روشن به عموم جامعه معرفی نکند، کار را به صورت تام و تمام به انجام نرسانده است. بعد از گذشت ۴۰ سال از انقلاب اسلامی ایران، دستاوردهای اقتصادی زیادی به وجود آمده که باید به جامعه ارائه و توضیح داده شود. در جامعه، بسیاری از افراد از این دستاوردها بی اطلاع یا کم اطلاع هستند. بنابراین، بسیج در این بخش دارای نقش و حضور پررنگی است؛ به دلیل اینکه جامعه مخاطب در بسیج بسیار متنوع و فراوان است؛ پس حتماً باید بسیج در معرفی دستاوردهای اقتصادی به جامعه، نقش خود را به خوبی ایفا کند.^۱ در اینجا ضروری است هر یک از اقشار بسیج، باید متناسب با حوزه تخصصی خود، دستاوردهای انقلاب را به صورت علمی استخراج و به جامعه

۱. لازم به ذکر است که خود بسیج در این دستاوردها نقش موثری داشته است که در این مقاله به آن پرداخته نمی شود. موضوع آن به عنوان پیشنهاد در قسمت نتیجه گیری و پیشنهادات بیان شده است.

ارائه کنند. نقش پژوهشکده بسیج در مطالبه‌گری و ارائه اصول، مبانی و قالب محتوای علمی برای سایر اقشار بسیار حائز اهمیت است.

از بندهای مهم دیگر، «تربیت نیروی انسانی توانمند، خلاق، مسئولیت‌پذیر و دارای روحیه مشارکت جمعی با تأکید بر فرهنگ جهادی و محکم‌کاری» (سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۷، بند ۷) است. از اصلی‌ترین صحنه‌هایی که بسیج باید به ایفای نقش تمدنی خود بپردازد، تربیت نیروی انسانی است. با توجه به تأکیدی که مقام معظم رهبری در رابطه با بسیجی بودن و خصائص یک بسیجی بیان می‌دارد، در جایی می‌فرمایند: پایه‌ی اصلی کار بسیجی، اخلاص است (بیانات در دیدار بسیجیان استان کرمانشاه - ۱۳۹۰/۰۷/۲۲). پس چون در بسیج، منافع شخصی و سود اقتصادی کمتر مورد توجه افراد و مخاطبین قرار می‌گیرد، بنابراین تربیت نیرویی که خود را برای بسترسازی تمدن نوین اسلامی آماده کند، آسان‌تر است و بسیج می‌تواند افراد با روحیه جهادی، خلاق، مسئولیت‌پذیر و ... را تربیت کند. این بند از سند الگو، شامل همه اقشار بسیج می‌شود و اقشار در حوزه تخصصی خود باید کادرسازی و تربیت نیروی مومن انقلابی پای کار (به تعبیر رهبرانقلاب) را از مهم‌ترین اولویت‌های خود قرار دهند.

از بندهای بسیار مهم دیگر، «تقویت و گسترش تولید علمی اصیل، بومی و مفید در رشته‌های علوم انسانی با بهره‌گیری از مبانی و منابع اسلامی و دستاوردهای بشری، توسعه علوم بین‌رشته‌ای و مطالعات و پژوهش‌های چند رشته‌ای بدیع و مفید، کوشش و تعامل فکری بلندمدت و پایدار نخبگان و مؤسسات علمی برجسته کشور در عرصه بین‌المللی، حمایت فزاینده و مطالبه متناسب از برجسته‌ترین مؤسسات و شخصیت‌های علمی کشور برای تولید علم در راستای رفع نیازها و حل مسائل اساسی جامعه» (سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۷، بندهای ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵) است. کشور در حوزه علوم انسانی بسیار دچار چالش و مشکل است. مقام معظم رهبری نیز بارها و بارها در زمان و مکان‌های مختلف در رابطه با علوم انسانی اسلامی تأکید داشته‌اند.^۱ در حوزه اقتصاد نیز این مشکل به صورت روشن قابل لمس و محسوس است. در این بخش چون غالب محتواهایی که وجود دارد مبتنی بر

ترجمه‌های کتب و منابع غربی است، بنابراین، نوع نگاه غربی و جهان بینی غربی در مباحث و موضوعات مختلف باعث شده تا نسخه‌هایی که خروجی نگاه غرب است، برای کشوری که اساس و اصول خود را باید بر منبای اصول دینی و اسلامی چیدمان کند، پاسخگو نباشد. پس اولین گام برای حل و رسیدن به اهداف سند الگو این است که در حوزه علوم انسانی، عزم و همت را جزم کنیم و تولیدات اسلامی در بخش‌های مختلف از جمله اقتصاد را با نگاه به واقعیت‌ها و به صورت کاربردی مبتنی و بر اصول و قواعد اسلامی استخراج کنیم. کشوری که بخواهد استقلال داشته باشد، نمی‌تواند محتوا و علوم خود را از دیگران به عاریت گرفته باشد و اصول تهی و باطل دیگران را سرلوحه حرکت خود قرار دهد. در این قسمت توقع و انتظارات از بسیج بسیار بالاست. پژوهشکده بسیج و همچنین بسیج علمی و پژوهشی، بسیج اساتید و بسیج دانشجویی باید با همکاری و عزم جدی، در این راه قدم‌های موثری را بردارند. این چند رکن اساسی باید با هم افزایی دانشگاه‌ها و سایر موسسات علمی در کشور، تلاش خود را برای بومی‌سازی علوم انسانی و مبتنی کردن آن بر اصول و قواعد اسلامی به کار گیرند. بسیاری از موسسات علمی در کشور شاید دغدغه چنین کارهایی را نداشته باشند و اساساً با این نگاه مخالف باشند، در اینجاست که بسیج باید عزم و همت کند و با منطق علمی، شخصیت‌های علمی و موسسات پژوهشی را به کار گیرد و فرآیند تولید علم بومی اسلامی را آغاز و پیگیری کند تا به سرانجام برسد.^۱

از بندهای اساسی در این حوزه، «التزام به رعایت اصول و قواعد اسلامی در غایت و ساختار تصمیمات، سیاست‌گذاری‌ها و نهادسازی‌های اقتصادی و مالی، تحقق عدالت مالیاتی و کاهش فاصله‌های جمع درآمد خالص خانوار از طریق ایجاد نظام یکپارچه مالیات‌ستانی، تأمین اجتماعی و ارائه تسهیلات مالی با بهره‌گیری از سامانه جامع اطلاعاتی ملی، تسهیل ورود کارآفرینان به عرصه‌های اقتصادی به ویژه اقتصاد دانش‌بنیان و کاهش هزینه‌های کسب و کار با تاکید بر اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌های اجرایی کشور، تحقق

۱. ضروری است بیان شود که در این راستا کارهای بزرگ و موثری انجام شده و یا در حال انجام است؛ منتهی بایستی این در قالب مطالبه گری بیاید تا به سرانجام برسد و اهداف مد نظر را عملیاتی کند.

عدالت در ساختار قانونی نظام بانکی با ایجاد انضباط پولی، رهایی از ربای قرضی، توزیع عادلانه خلق پول بانکی و بهره‌مندسازی عادلانه آحاد مردم جامعه از خدمات پولی، استقلال بودجه دولت از درآمدهای حاصل از بهره‌برداری از منابع طبیعی و ثروت‌های عمومی و انتقال این درآمدها به مردم با تأمین عدالت بین نسلی، توقف خام‌فروشی منابع طبیعی ظرف ۱۵ سال از زمان شروع اجرای الگو و جایگزینی آن با زنجیره پیش‌رونده تولید ارزش افزوده ملی در داخل و خارج کشور، مصون‌سازی و تقویت فرآیندها، سیاست‌ها، تصمیمات و نهادهای اقتصادی در مقابل تکانه‌های سیاسی-اقتصادی هدفمند و غیرهدفمند برونزا، توسعه فعالیت‌های زیربنایی، اقتصادی و اجتماعی و مصرف آب، انرژی و سایر منابع حیاتی متناسب با ظرفیت، حقوق و اخلاق زیستی، تمرکززدایی در ساختار اقتصادی-مالی کشور با واگذاری برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به استان‌ها و شهرستان‌ها در چارچوب سیاست‌های ملی، بهره‌گیری از دیپلماسی فعال اقتصادی در کسب فناوری‌های پیشرفته و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات و حمایت از صادرات تولیدات داخلی با ارزش افزوده، بهره‌گیری از دیپلماسی فعال اقتصادی در کسب فناوری‌های پیشرفته و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات و حمایت از صادرات تولیدات داخلی با ارزش افزوده، تأمین امنیت و ایمنی غذا و ترویج تغذیه سالم و ارتقای سازوکارهای نظارت بر تولید و توزیع مواد غذایی و مصرفی» (سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۷، بندهای ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵)

ممکن است این سوال ایجاد شود که در بسیاری از این بندها، به لحاظ قانونی بسیج اجازه ورود در این مباحث را نخواهد داشت و اساساً بسیج در این حوزه‌ها تصمیم‌گیر نیست؛ چون قاعدتاً بسیاری از این موارد در حوزه کاری قوه مجریه و سایر دستگاه‌ها معنا پیدا خواهد کرد. در پاسخ به این سوال، دو نکته حائز اهمیت است؛ نخست اینکه بسیج با روحیه جهادی و آتش به اختیار فارغ از اقدامات دولت در هر کجا و هر موضوعی که نیاز باشد، حضور پیدا می‌کند. در اقتصاد نیز بسیج باید پیشقدم باشد. رهبر انقلاب با صراحت این را بیان داشته‌اند؛ در میدان اقتصادی هم تا آنجایی که می‌توانید، شما [بسیجیان] باید پیشقدم باشید؛ (بیانات در جمع بزرگ بسیجیان تبریز، ۱۳۷۲/۰۵/۰۸) البته این به معنای عدم رعایت

قوانین و مقررات کشور نیست. وانگهی بسیج در بسیاری از موارد یاریگر و نقش جهت‌دهی و کمک در هدف‌گذاری دارد. همچنان‌که رهبری معظم بیان کرده‌اند؛ بسیج می‌تواند دستگاه‌های مسئول را، هم در جهت‌دهی، هم در هدف‌گذاری، هم در عمل، یاری بدهد (بیانات در دیدار بسیجیان ۱۳۹۵/۰۹/۰۳). بسیج می‌تواند کمک کند به قوه‌ی مجریه برای جهت‌دهی صحیح، برای جلوگیری از خطا و انحراف در مسیر و در عمل [هم می‌تواند] کمک کند؛ مثل همین اقتصاد مقاومتی (بیانات در دیدار بسیجیان، ۱۳۹۵/۰۹/۰۳).

بنابراین، ورود بسیج در این عرصه‌ها از منظر کمک در جهت‌دهی و هدف‌گذاری و در صحنه عمل نیز، باید ابتدا خود اهداف و منظورها را عملیاتی کند و به سایر دستگاه‌ها نیز کمک کند. بسیج باید در این بندها که به صورت تخصصی مباحث اقتصادی را اشاره کرده است، از طریق اقشار و نیروهای خود در دو بخش ایفای نقش کند؛ نقش اول عبارت از مطالبه‌گری است. در هر امری بسیج می‌تواند از طریق اقشار خود، در موضوعات مختلف مطالبه‌گری کند. به تجربه ثابت شده است که در بسیاری از موارد مطالبه‌گری در هدایت و پاسخ گرفتن بسیار موثر بوده است. در این بخش، نقش بسیج دانشجویی که بازوی علمی و نخبگانی و همچنین از ظرفیت پویای دانشجویی برخوردار است، بسیار پررنگ است. اقشار به تناسب و با توجه به محدوده کاری خود می‌توانند در حوزه مطالبه‌گری نقش خود را ایفا کنند؛ بدین معنا که بسیج نهادی انقلابی و برخواسته از مردم است، بنابراین، مطالبه‌گری از حقوق مسلم مردم است. نقش دوم، عبارت از عملیاتی کردن اهداف مدنظر، است؛ بسیج باید برای هر یک از موضوعات، مدل اجرایی و عملیاتی با رویکرد اسلامی و بومی و کاربردی داشته باشد. در تک تک بندهای بالا، بسیج باید با استفاده از ظرفیت‌های علمی و پژوهشی خود و همچنین اقشار کارکردی خود، مدل‌های اجرایی داشته باشد؛ بدین معنا که اگر دولت در موضوعی، نظری را پیاده می‌کند و اثرات آن سیاست در عمل خیلی مطلوب نیست، بسیج باید مدلی ارائه نماید که به تمامی اهداف و سیاست‌های مدنظر برسد.

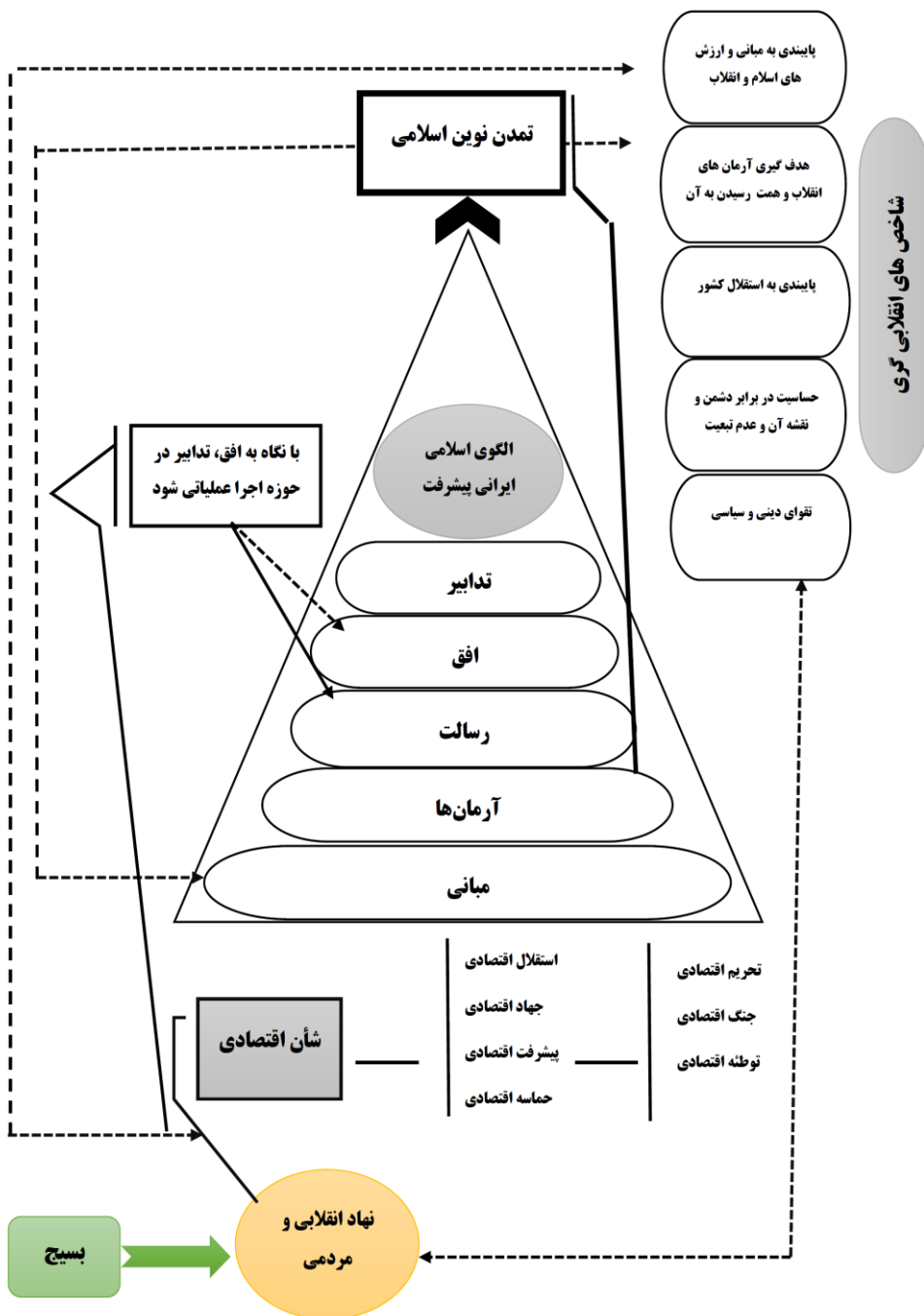
نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱. نتیجه‌گیری

بسیج در منظومه فکری مقام معظم رهبری از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. ایشان رمز پایداری و ماندگاری و عزت ملی را در گرو بسیج می‌داند و اشاره می‌کنند تا زمانی که بسیج باشد، نظام و جمهوری اسلامی از جانب دشمن تهدید نخواهد شد. افراد بر طبق ذوق و سلیقه خود تعاریف مختلفی از بسیج ارائه کرده‌اند، ولی در این مقاله تعریف ما از بسیج عبارت است از: سازمانی مبتنی بر تفکر بسیجی که از طریق جذب، آموزش و سازماندهی آحاد مردم، موجبات حضور مقتدرانه آنان را در صحنه‌های انقلاب فراهم آورده و تحت فرمان ولی فقیه، ماموریت‌های محوله را اجرا می‌کند. بر اساس تفکر بسیجی، بسیج مانند سایر ارگان‌ها و سازمان‌ها، منتظر ابلاغ فرمان و دستور نمی‌ماند، بلکه بر اساس شاخص‌ها و شناخت از شرایط، وارد عرصه‌ها می‌شود و به صورت جهادی عمل می‌کند. یکی از مهم‌ترین عرصه‌ها در شرایط فعلی، عرصه اقتصاد است. رهبری بارها و بارها در شرایط و زمان‌های مختلف به این مسئله مهم اشاره کرده‌اند: «امروز عرصه اقتصاد، به خاطر سیاست‌های خصمانه‌ی آمریکا، یک عرصه‌ی کارزار است، یک عرصه‌ی جنگ است، جنگی از نوع خاص. در این عرصه‌ی کارزار، هر کسی بتواند به نفع کشور تلاش کند، جهاد کرده است» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱). پس اقتصاد باید برای بسیج دارای اولویت باشد. مقام معظم رهبری به صراحت از بسیجیان خواسته‌اند که در اقتصاد پیشقدم باشند؛ «در میدان اقتصادی هم تا آنجایی که می‌توانید، شما [بسیجیان] باید پیشقدم باشید» (بیانات در جمع بزرگ بسیجیان تبریز، ۱۳۷۲/۰۵/۰۸).

طبق شاخص‌های انقلابی‌گری، بسیج برای ورود جدی به عرصه اقتصاد باید در پی تقویت این شاخص‌ها باشد؛ بدین معنا که باید در مسیر رسیدن به تمدن نوین اسلامی که در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان رسالت از آن یاد شده است، برای عملیاتی کردن اهداف خود، این شاخص‌ها را تقویت کند. این شاخص‌ها عبارتند از: پایبندی به مبانی و ارزش‌های اساسی اسلام و انقلاب، هدف‌گیری آرمان‌های انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آن‌ها، پایبندی به استقلال کشور، حساسیت در برابر دشمن و نقشه‌های دشمن و

تقوای دینی و سیاسی. این شاخص‌ها منطبق بر مبانی و آرمان‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت‌اند. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که عبارت از نقشه راه جامع و کامل مبتنی بر مبانی، منابع و معارف اسلامی که توسط متفکران ایرانی طراحی و برای رسیدن به وضع مطلوب (رشد و تعالی انسان) به کار گرفته می‌شود (و دچار توقف و رکود نخواهد شد تا به هدف غایی خود که عبارت از تمدن نوین اسلامی است برسد) باید در دستور کار دستگاه‌های کشور قرار گیرد تا کشور در نیل به اهداف نظام و انقلاب در مسیر تمدن‌سازی نوین اسلامی موفق باشد. «دستور کار قطعی نظام جمهوری اسلامی، دنبال کردن الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی است» (بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۲/۰۵/۱۵). حال، نقش بسیج در تحقق این سند چگونه باید باشد؟ پاسخ این است که تمدن‌سازی نوین اسلامی، دارای دو بخش ابزاری و حقیقی است. اقتصاد به عنوان یک قسمت از بخش ابزاری دارای اهمیت فراوانی است. بسیج می‌تواند در تدابیر ۵۶ گانه سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، در ۱۸ بند آن نقش خود را در حوزه اقتصادی از طریق اقشار خود ایفا کند. این ایفای نقش به دو صورت مطالبه‌گری و ارائه مدل‌های اجرایی - عملیاتی مبتنی بر رویکرد اسلامی - بومی باید باشد. در شکل ذیل، مدل مفهومی مقاله ارائه می‌شود تا شمای کلی مباحث در یک نگاه روشن شود.

شکل ۷: مدل مفهومی رویکرد اقتصادی بسیج در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در چارچوب شاخص های انقلابی گری در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، منبع: مولف

۲. پیشنهادها

پیشنهاد می‌شود دستاوردهای اقتصادی ۴۰ ساله انقلاب اسلامی و میزان نقش بسیج (بسیج سازندگی و ...) در دستیابی به آنها مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود شاخص‌های اقتصادی در پیشرفت اسلامی مبتنی تمدن‌سازی نوین اسلامی با نگاهی به بسیج و نقش‌آفرینی آن مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود جایگاه و نقش‌آفرینی هر یک از اقشار بسیج (خصوصاً بسیج سازندگی، بسیج علمی- پژوهشی، بسیج کارگری، بسیج اساتید و...) در عملیاتی کردن تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- ابطحی، سیدحسین؛ آرمهجو، هانیه (۱۳۹۰)، الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت در عرصه زندگی فردی، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال چهاردهم، شماره ۵۳
- اسماعیل زاده، محمد (۱۳۸۹)، مبانی و مفهوم توسعه از دید امام خمینی (ره) به منظور تبیین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *معرفت*، سال نوزدهم، شماره ۱۵۷، صص ۴۷ - ۶۶
- بانوشی، عبدالله (۱۳۹۰)، نگاهی به جایگاه و نقش رهبری سازمانی اسلامی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال چهاردهم، شماره ۵۳
- **بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)**، Khamenei.ir
- حصیرچی، امیر؛ نیاوند، عباس (۱۳۸۹)، الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی در دهه چهارم انقلاب)، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال چهاردهم، شماره ۵۰
- خدای، مصطفی (بی‌تا)، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر مقام معظم رهبری، *ماهنامه علمی تخصصی صدای جمهوری اسلامی ایران*، سال نهم، شماره ۵۴
- زریباف، مهدی (۱۳۹۴)، مبانی، سیر تدوین، مدل مفهومی و الزامات تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصاد اسلامی*، سال پنجم، شماره ۲، صص ۱۲۷ - ۱۵۶
- سنچولی، زینب (۱۳۹۲)، تبیین ماهیت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *فصلنامه علمی پژوهشی الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، سال دوم، شماره ۳، صص ۷۷ - ۱۰۲
- **سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت**
- شتابدرا، محمد؛ زمانی علی آبادی، نعمت الله (۱۳۹۴)، الگوی راهبردی اسلامی ایرانی پیشرفت در منطق امام‌خامنه‌ای (دام‌ظله) مبتنی بر رویکرد تحلیل دوسطحی اندماجی، *فصلنامه علمی تخصصی اسلام و مهدویت*، سال چهارم، شماره ۷، صص ۱۰۹-۱۳۸
- شریف زاده، محمد (۱۳۹۲)، جایگاه تاریخ اقتصادی - اجتماعی در روش‌شناسی تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصاد اسلامی*، سال پنجم، شماره ۲، صص ۶۵ - ۹۲
- صادقی شاهدانی، مهدی؛ محسنی، حسین (۱۳۹۲)، بایسته‌های نظام مالی اسلامی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصاد اسلامی*، سال پنجم، شماره ۲، صص ۷ - ۳۸

- صادقی، حسین؛ قابل زاده، ولی الله (۱۳۸۳)، تحلیل تطبیقی شاخص‌های بسیج اقتصادی در جنگ، مقایسه ایران با سایر کشورها، *فصلنامه سیاست دفاعی*، سال دوازدهم، شماره ۴۷
- عبدالملکی، حجت الله (۱۳۹۱)، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت منطقه‌ای (مقدمه‌ای بر مفهوم، فرآیند و چارچوب برنامه ریزی)، *دوفصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصاد اسلامی*، سال پنجم، شماره ۲، صص ۲۱ - ۵۱
- قاضی میرسعید، سیدعلیرضا؛ تاج آبادی، حسین (۱۳۹۵)، مفهوم توسعه و پیشرفت در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله)، *فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت اسلامی*، سال بیست و چهارم، شماره ۳، صص ۱۴۷-۱۶۹
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- کاظمی، محمدعلی (بی‌تا)، نظری کوتاه بر تعریف بسیج و جایگاه آن در جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، صص ۵۷-۶۲
- کلهر، رضا (۱۳۸۷)، بسیج و سیر تحول در انقلاب اسلامی، نوآوری و شکوفایی، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال یازدهم، شماره ۳۸
- کلهر، رضا (۱۳۹۰)، نقش‌آفرینی بسیج در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال چهاردهم، شماره ۵۳
- نقی پورفر، ولی الله؛ جعفرپور، محمود (۱۳۹۰)، مولفه‌های موثر بر تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه مطالعات سازمانی، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال چهاردهم، شماره ۵۳
- نوروزی فیروز، رسول (۱۳۹۱)، نقش انقلاب اسلامی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در ایجاد تمدن اسلامی-ایرانی، *علوم سیاسی*، سال پانزدهم، شماره ۶۰

